

Конституційне право

УДК 342.7

Жеглінська Тетяна Олегівна

*старший викладач кафедри теорії та історії держави і права
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Zheglinska Tetyana

*Senior Lecturer of the Department of Theory and History of the State and Law
Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs*

ORCID: 0000-0001-7707-2561

Лукомська Аліна Андріївна

курсант

*Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для
підрозділів Національної поліції*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Lukomska Alina

Cadet of the

*Educational and Scientific Institute of Law and Specialist Training
for National Police Units*

Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs

ORCID: 0000-0003-0907-9918

**ПРОБЛЕМИ БІЛІНГВІЗМУ В СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ
СУСПІЛЬСТВІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЗАРОДЖЕННЯ ТА ЕТАПІВ
РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ
PROBLEMS OF BILINGUALISM IN CONTEMPORARY UKRAINIAN
SOCIETY THROUGH THE PRISM OF THE ORIGIN AND STAGES OF
IMPLEMENTATION OF THE STATE LANGUAGE POLICY**

Анотація. Вступ. У статті розглядаються проблемні питання поширення білінгвізму в сучасному українському суспільстві крізь призму зародження та етапів реалізації державної мовної політики. Було встановлено, що історія нашої держави досить часто перетиналася з історією багатьох інших етносів, а саме: російського, польського, європейського, а також кримськотатарського, проте вченими досі не було визначено чіткого та цілісного образу суспільства української держави в його історичній ретроспективі. У статті було наголошено на тому, що шлях до утвердження української мови як державної був доволі важким та тривалим, адже з кожним занепадом державності, українська мова зазнавала утисків зі сторони держави-окупанта, що мало негативний вплив на мовну ситуацію в сучасній Україні. Стаття містить огляд поширеності соціально-мовної ситуації в суспільстві, яка полягає у співіснуванні та взаємодії двох мов (у нашому випадку української та російської) у середовищі одного мовного колективу. Тому було акцентовано увагу на тому, що втрата стійкого положення мови в суспільстві, а з нею й почуття національної гідності, може призвести до зникнення чисельності народу в той час, коли безпосередній розвиток відповідних рис, і навіть, маленькому народові, допоможе вберегтися від проникнення чужої мови, а також загрозі поглинення, спрацьовує інстинкт самозбереження, який починає чинити опір в потрібний момент.

Ключові поняття: державна мовна політика, українська мова, російська мова, білінгвізм, мовні відносини.

Summary. The article examines the problematic issues of the spread of bilingualism in modern Ukrainian society through the prism of the origin and stages of implementation of the state language policy. It was established that the history of our state quite often intersected with the history of many other ethnic

groups, namely: Russian, Polish, European, as well as Crimean Tatar, but scientists have not yet determined a clear and integral image of the society of the Ukrainian state in its historical retrospect. The article emphasized that the path to the establishment of the Ukrainian language as the state language was quite difficult and long, because with each decline of statehood, the Ukrainian language was oppressed by the occupying state, which had a negative impact on the language situation in modern Ukraine. The article contains an overview of the prevalence of the socio-linguistic situation in society, which consists in the coexistence and interaction of two languages (in our case, Ukrainian and Russian) in the environment of one language group. Therefore, attention was focused on the fact that the loss of the stable position of the language in society, and with it the sense of national dignity, can lead to the disappearance of the number of the people at a time when the direct development of the corresponding features, and even a small nation, will help to protect itself from the penetration of foreign language, as well as the threat of absorption, the instinct of self-preservation is activated, which begins to resist at the right moment.

Key words: *state language policy, Ukrainian language, Russian language, bilingualism, language relations.*

Постановка проблеми. В умовах кровожерливої війни, яку 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала проти нашої суверенної держави, українська мова стала не тільки ознакою національної ідентичності, а й інструментом боротьби з ворогом. Мова є найважливішою ознакою національної самоідентифікації не тільки людини та її духовної культури, а й суспільства в цілому, і саме тому в системі державних пріоритетів мовна політика посідає чільне місце.

Рідна мова є не тільки носієм культури та її величним явищем, а й найважливішим політичним інструментом кожної держави. Мовна політика – це найважливіша складова частина державної політики.

З дня проголошення України незалежною державою минуло більше 30 років, проте дискусії з приводу мовної моделі й досі не припиняються.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Науковою розробкою проблематики правових засад державної мовної політики займалися Ф. Бачевич, В. Семенов, В. Іванишин, Б. Козьмук, В. Колісник, І. Лопушинський, Т. Возняк та інші. Саме їх наукові напрацювання слугують фундаментальним підґрунтям для подальшого дослідження відповідної тематики. Однак проблема поширення білінгвізму в сучасному українському суспільстві крізь призму зародження та етапів реалізації державної мовної політики є недостатньо дослідженою, тому потребує подальшого аналізу та виокремлення пропозицій щодо усунення відповідних проблеми в державній мовній політиці.

Метою статті є виокремлення та подальше дослідження актуальних питань поширення білінгвізму в сучасному українському суспільстві крізь призму зародження та етапів реалізації державної мовної політики.

Виклад основного матеріалу та результати дослідження. Досить неоднозначне тлумачення у літературі має поняття «мовної політики». Часто синонімами даного поняття виступають, словосполучення «мовне планування», а також «мовне будівництво». В узагальненому значенні мовна політика визначається як система заходів (юридичний, адміністративних, політичних), що спрямовані на регулювання мовних відносин, зміну або збереження мовної ситуації в державі. Державна мовна політика являє собою регулювання доволі чутливої сфери, що стосується не лише виключно технологічних аспектів офіційного вживання мови, але й має пряме відношення до ідентичних вимірів як індивідуальної, так і колективної свідомості. У специфічних умовах мовно-лінгвістичної

ситуації в Україні, головною характеристикою якої виступає широке поширення російської мови, а також розповсюджена розбіжність етнічної і мовної самоідентифікації, мовна проблема завжди мала вагомий мобілізаційний потенціал [1].

Зауважимо, що досить відомим є той факт, що на різних етапах історичного розвитку українці мали тісний зв'язок з іншими етносами. Це, у свою чергу, залишило суттєвий відбиток у вітчизняній культурі, антропології, мові тощо. Не менш важливо зауважити і те, що історія нашої держави досить часто перетиналася з історією багатьох інших етносів, а саме: російського, польського, європейського, а також кримськотатарського, проте вченими досі не було визначено чіткого та цілісного образу суспільства української держави в його історичній ретроспективі [2, с. 68-70].

Виходячи з вищевикладеного, можемо зауважити, що саме відповідний суспільно-політичний та економічний розвиток процесів на території української держави в минулому може надати чіткі відповіді з приводу вирішення багатьох проблем щодо безпосереднього розвитку сучасної української держави. Цікаву думку з приводу даного питання має В. Семенов, що у своєму дослідженні «Історичні витоки мовної регіоналізації України» тлумачить, що колонізація Східної, а також Південної України у XVIII-XIX ст., як наслідок, мала виникнення мовних розбіжностей між відповідними регіонами України [3, с. 206]. Насамперед, дана проблема обумовлена характерними особливостями щодо заселення Південної та Східної України, а також процесом індустріалізації, що почався після скасування кріпосного права 1861 року в Російській імперії. Тож, саме тому в періоди 1870 та 1900 років дуже швидкого розвитку набували промислові райони у Російській імперії – Кривий Ріг та Донецький басейн.

У той же час відповідного збільшення набула питома вага росіян, що, у свою чергу, було спричинено результатом промислового зростання на підприємствах певного регіону. Важливо зауважити, що лише 30% металургів та 25% шахтарів у числі найбільш досвідчених робітників у сфері важкої промисловості складали українці, а переважну частину у відповідних професійних групах становили саме росіяни [4, с. 75-78]. Схожа ситуація спостерігалася й у числі представництва інтелектуальної праці. Таким чином, тільки 10% художників та письменників, 25% вчителів та 16% юристів у 1897 році були українцями [5, с. 15-16]. Як правило, у містах української держави тільки третину від усього населення утворювали українці та, зазвичай, чим більше те чи інше місто, тим менше українців у ньому налічувалося.

Даний процес характеризувався цілком об'єктивними причинами. У тому числі, українці, на той час, були задіяними зазвичай у сфері сільського господарювання. Тому цілком зрозумілим є той факт, що для відповідного забезпечення промислового підприємства професійними робітниками уряд Російської імперії застосовував етнічних росіян. Невисокого рівня активність українців під час процесу урбанізації та індустріалізації пояснюється соціальними та політичними умовами тих часів. Таким чином, міста зазвичай були відповідними центрами імперських адміністрацій, там, в основному, були самі росіяни, їхня культура та мова. У той же час, корінне населення зазвичай просто виселялося [6, с. 71]. Тобто, внаслідок русифікації 1930-х українське суспільство поділилося на «престижне» російськомовне місто та «відстале» українськомовне село.

Наступні спроби втілення в широкий загальний рідної української мови (ще на початку ХХ століття) трагічно були зруйновані у зв'язку зі створенням СРСР, що, у свою чергу, призвело до остаточного зменшення її вжитку. Наприклад, у 50-60-х роках ХХ ст. майже п'ять мільйонів

громадян заявили, що їхньою рідною мовою є російська, на початку 70-х років даний коефіцієнт становив понад 6 мільйонів, а на початку 80-х років – вже 8 мільйонів [7, с. 85-86].

Не менш важливо зазначити той факт, що за часів безпосереднього існування української держави як частини ворожих імперій діяли прямі обмеження та навіть заборони щодо вживання української мови, що виступали в якості політики держави. Таким чином, на території України заборонялося публікація та подальше видання українськомовної літератури, як світської, так і церковної. Аргументувати дане судження можна указом Петра I, що діяв у 1720 році. Даний указ включав у себе положення про безпосередню заборону видання книг українською мовою. А також указ Синоду 1769 року, що стосувався заборони видання церковних книг та українських абеток. Набувало дисть широкої практики й заборона викладання українською мовою у вищих навчальних закладах та школах. Так, наприклад у 1786 році було переведено на російську мову викладання у Києво-Могилянській академії. Окрім вищевикладеного, досить широкого поширення набувала й заборона використання української мови у державних структурах. Таким способом у 1989 році було видано постанову ЦК КПРС щодо єдиної офіційної загальнодержавної мови – російської. Також у 1775 році було закрито україномовні школи при полкових канцеляріях, а у 1862 році – вже було ліквідовано україномовні недільні школи. Незабаром, протягом 1909-1910 років було припинено безпосередню діяльність культурно-просвітницької організації «Просвіта», а у 1937 році вже було ліквідовано усі українські організації й поза межами української держави [8, с. 111-112].

У період незалежності розвиток державної мовної політики в Україні доцільно розділити на три етапи:

1) перший – це період з 1989 по 2012 р.р.. Мовний режим даного проміжку часу знайшов своє відображення у низці нормативно-правових

актів, серед яких центральним був «Закон про мови в Українській РСР» [9], прийнятий у 1989 році за часів УРСР. Відповідний нормативно-правовий акт проголошував українську мову як державу, а також надавав гарантії вільного використання російської мови та інших мов національних меншин у сфер суспільного життя, культури, освіти тощо.

Однозначно оцінити вищезазначений етап мовної політики не можливо, однак можна з упевненістю наголосити на фактові складення умов певного напівформального консенсусу поміж українською та російською мовами. Проте відповідний консенсус не дуже позначався на безпосередньому закріпленні позицій саме української мови у найрізноманітніших сферах життя суспільства. Окрім цього, в межах нашого дослідження, не можливо на зазначити стосовно аналізу мовної ситуації за роки незалежності України (до 2008 р.), який був проведений вченими Інституту етнонаціональних і політологічних досліджень імені І. Ф. Кураса. За результатами відповідного аналізу було виокремлено те, що відтворення українськомовних практик взагалі не відбулося у жодній сфері суспільного життя, а щодо сфери внутрішньої мови, тобто тої якою думають, та мови безпосереднього спілкування у професійній і громадській сферах – процеси деукраїнізації йшли такими ж темпами, що й і у радянський період;

2) другий період – 2012-2014 роки. Даний етап характеризується тим, що у 2012 році, ще на початку парламентської перевиборчої кампанії Партія регіонів домоглася прийняття нового «мовного закону», який офіційно закріплювався як «Закон про засади державної мовної політики» (Закон Ківалова-Колесніченка) [10]. Таким чином новий закон, залишаючи українську мову у статусі державної, уводив поняття «регіональних мов», що могли отримати статус офіційних в будь-якій адміністративно-територіальній одиниці України, де хоча б 10% населення являлися не україномовними та виявляли бажання ввести власну мову як офіційну.

Авторами відповідного Закону було акцентовано на його відповідності до Європейської хартії регіональних і міноритарних мов. Варто відзначити, що вищезазначений Закон зумовив не тільки виникнення серйозного опору з боку національно-демократичного табору, але й досить широку критику експертного середовища, що фокусувалася в основному навколо наступних питань: 1) введення та подальше тлумачення низки термінів, що з наукової точки зору можуть бути визнаними як спірні, зокрема «мова, що традиційно використовується у межах певної території держави», «рідна мова», «мовне самовизначення», «двомовність», «регіональна мовна група» тощо; 2) повне поширення права «мовного самовизначення» на всі адміністративно-територіальні одиниці, починаючи з села, а також низький поріг (10%), який є достатнім для офіційного введення регіональної мови; 3) завуальована спроба підвищення ареалу офіційного вжитку російської мови в освіті, державному управлінні, судочинстві тощо;

3) Третій етап розпочинається з 2014 року, коли у лютому цього ж року Верховною Радою України було відмінено Закон «Ківалова-Колесніченка». Таким чином, на хвилі постреволюційної ейфорії було запусчено російську пропаганду щодо «заборони російської мови» в Україні. Потім в. о. Президента України О. Турчиновим було накладено вето на скасування Закону, тому він залишився в дії. Однак стратегічно Україна, чи не вперше з моменту незалежнення почала вбачати у свої мові засіб втілення національної безпеки та стала на шлях безпосереднього розширення функціонування української мови. Це невід'ємно пов'язано з новими законодавчими новаціями, зокрема з нормами щодо мовних квот на радіо і телебаченні.

Окрім цього, 16 липня 2019 року набрав чинності Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», який відіграє надзвичайно важливу роль у зміцненні Української незалежної держави. Відповідно до статті 30 цього Закону, всі надавачі послуг,

незалежно від форми власності, зобов'язані обслуговувати споживачів і надавати інформацію про товари і послуги виключно державною мовою. У супермаркеті та в інтернет-магазині, у кав'ярні та в банку, на АЗС, в аптеці чи в бібліотеці обслуговування має бути українською. Лише на прохання клієнта його персональне обслуговування може здійснюватися іншою мовою [11]. Перші три роки дії Закону підтвердили його ефективність, консолідуючу роль та підтримку з боку суспільства. Закон чітко визначає, що українська мова є невіддільним елементом української державності, й рішенням Конституційного Суду від 14 липня 2021 року визначено, що «загроза українській мові рівноцінна загрози національній безпеці, оскільки мова – це код нації. Без повноцінного функціонування української мови в усіх сферах публічного життя українській нації загрожує втрата статусу титульної нації, що рівнозначно зникненню української державності з політичної карти світу» [12].

Отже, з вищевикладеного випливає те, що мовна ситуація стала своєрідним підґрунтям цілком протилежних варіантів стратегій мовної політики. Один із них проголошував враховувати мовну специфіку як даність, та сприяти подальшому підвищенню статусу мов національних меншин до відповідного рівня, а інший – акцентував увагу на природності даної ситуації, яка є викликаною тривалим бездержавним статусом українських земель, а також віддавав перевагу саме політиці «позитивної дискримінації», подальшої українізації не тільки освіти, а й усіх інших сфер суспільного життя. Відзначимо, що тлі агресії Російської Федерації, мовна політика поступово спрямовується на рішучішу українізації культурного, освітнього та медійного простору. Саме складність мовної ситуації у сучасній Україні викликана, передусім, наслідком досить довготривалої боротьби, що велася спочатку Російською імперією, потім вже Радянським союзом проти української мови. Проте, навіть довготривалий та невпинний процес витіснення та подальших спроб

зниження української мови так і не завадили отримати їй загальнодержавне визнання. Тому суттєвим засобом безпосереднього впливу щодо мовної ситуації в українській державі повинна стати раціональна мовна політика, мета якої становила б не примусове нав'язування української мови, а навпаки – надання їй своєї унікальної привабливості.

Проведений вище аналіз багатовікової історії українського народу та української держави надав нам можливість наголосити на тому, що шлях до утвердження української мови як державної був доволі важким та тривалим. З кожним занепадом державності, українська мова зазнавала утисків зі сторони держави-окупанта, що мало негативний вплив на мовну ситуацію в сучасній Україні.

Навіть на сьогоднішній день в Україні досить поширений білінгвізм – соціально-мовна ситуація в суспільстві, яка полягає у співіснуванні та взаємодії двох мов (у нашому випадку української та російської) у середовищі одного мовного колективу. В такому випадку варто відзначити, що якщо друга мова починає виконувати усі функції рідної, то згодом вона її замінить повністю і тоді двомовна особа своє одномовною (у цьому і полягає небезпека білінгвізму). Більшість зарубіжних соціолінгвістів притримуються думки, що масове явище двомовності вважається перехідним етапом в процесі асиміляції мови, іншими словами – витіснення однієї мови іншою. Аргументованим є факт, що при зазначеному контакті двох мов одна постійно буде намагатися домінувати, в той час коли інша стає підлеглою.

Асиметрична масова двомовність має не тільки ознаки зовнішнього звуження сфер використання рідної української мови, але й поступово підриває їй коріння з середини, створюючи при цьому родюче підґрунтя для внутрішніх розладів, активно підтримуючи процес змішування мов.

Якщо звернутись до історичних подій, можемо побачити негативний вплив двомовності: так, у період з 1969 по 1980 р.р. загальна чисельність україномовних видань знизилась, друк журналів впав з 46% до 19%, а кількість книжок, які друкувалися на українській мові, зменшилась з 60% до 20% [13, с. 356]. Протягом 70-х і на початку 80-х років ХХ ст. виключно україномовним був тільки Львівський театр [14, с. 25].

Ми притримуємося думки про те, що масова двомовність в Україні є результатом відповідного процесу монокультурної асиміляції, що було зупинене фактом здобуття Україною незалежності у 1991 році.

Наслідком двомовності може виступати й втрата особистої національної свідомості. Адже замість самоутвердження прогресує роздвоєння внутрішнього світогляду особистості. Т. Возняк з цього приводу наголошує: не існує різкого забуття старого і входження в нове; зазвичай, людина надовго залишається в певному «між». Цей стан далекий від ідеалу і є станом розщепленості [15, с. 110].

Варто відзначити, що на сьогоднішній день, безпрецедентне єднання суспільства та тлі війни різко вплинуло й на ставлення до статусу мови в Україні. Нині 83% громадян виступають за те, щоб українська була єдиною державною мовою. Якщо у 2012 році лише 57% громадян називали українську рідною мовою, то зараз їх кількість зросла до 76%. Водночас російська мова впродовж останнього десятиліття втратила з 42% підтримки у населення до 20%. Це пояснюється: 1) реакцією суспільства на експерименти тодішньої влади у мовній політиці (намагання В. Януковича у 2010 році надати російській мові статусу державної); 2) подіями Революції Гідності; 3) військовою агресією Російської Федерації проти України у 2014 році та тимчасовою окупацією Автономної Республіки Крим та частини територій Луганської та Донецької областей).

Зауважимо, що соціолінгвісти зарубіжних країн вказують на факт розповсюдження двох мов в одній країні як негармонійний та

незбалансований процес. На думку учених, це призводить до гострих конфліктів у відповідному двомовному суспільстві, які сам соціум не в змозі ні розв'язати, а ні вирішити шляхом компромісу.

Показник стрімкого поширення двомовності у країні свідчить передусім про наявні ознаки нестійкої рівноваги у суспільстві, а також може спричинити повний перехід на одномовність домінуючої мови, або навіть призвести до поділу держави за ознаками відповідної мови. Яскравим прикладом може слугувати мовна ситуація у Канаді, де внаслідок проведеного у Квебеку референдуму, їх мовний конфлікт викликав переляк і в Сполучених Штатах Америки. Намагаючись уникнути загрозу відколу від Канади франкомовної провінції представник Сполучених Штатів Америки закликав: «Дуже небезпечно дозволяти аби двомовність і надалі поширювалась. Ми повинні наполягати на тому, що англійська мова є нашою спільною мовою. Це те, що об'єднувало та продовжує об'єднувати нас» [16, с. 25].

Висновки. Проведений вище аналіз багатовікової історії українського народу та української держави надав нам можливість наголосити на тому, що шлях до утвердження української мови як державної був доволі важким та тривалим. З кожним занепадом державності, українська мова зазнавала утисків зі сторони держави-окупанта, що мало негативний вплив на мовну ситуацію в сучасній Україні. Отже, втрата стійкого положення мови в суспільстві, а з нею й почуття національної гідності, може призвести до зникнення чисельності народу в той час, коли безпосередній розвиток відповідних рис, і навіть, маленькому народові, допоможе вберегтися від проникнення чужої мови, а також загрозі поглинення, спрацьовує інстинкт самозбереження, який починає чинити опір в потрібний момент. На сьогоднішній день Україна характеризується як держава національного типу, в якій є чітко протиставлені титульна українська нація і національні меншини. Державна

мова в Україні закріплена на конституційному рівні, про що свідчить її використання в усіх сферах життя суспільства, таких, як економіка, освіта, культура тощо, де вона становить основу комунікативних сфер, та її рівнем безпосередньо являється статус офіційної мови спілкування серед українського населення. Проте, зберегти процес впровадження державної української мови в усіх сферах суспільного життя на сьогоднішній день є дуже важливим завданням. Адже складно протистояти доведеному факту витіснення однієї мови іншою при білінгвальній ситуації в державі.

Література

1. Мовна політика. *Ізборник*. URL: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um51.htm>.
2. Бачевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. Київ, 2004. С. 344.
3. Семенов В. М. Історичні витоки мовної регіоналізації України. Актуальні проблеми державного управління. 2010. №2. С. 204-209.
4. Іванишин В. Мова і нація / В. Іванишин, Я. Радевич-Винницький. Дрогобич. 1994. С. 218.
5. Козьмук Б. П. Становлення та розвиток законодавства про мови в Україні (1917–1996 рр.) : історико-правове дослідження : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 / Б. П. Козьмук ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2014. 18 с.
6. Козьмук Б. П. Мовне законодавство і мовна політика потребують вдосконалення. *Право України*. 2002. № 10. С. 70–72.
7. Колісник В. Правове регулювання мовних відносин в Україні та проблеми його подальшого удосконалення. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 1998. № 4. С. 81–91.
8. Лопушинський І. Мова державна – мова офіційна: суть проблеми та шляхи її подолання. *Вісн. Нац. акад. держ. упр.* 2005. № 1. С. 459–465.
9. Про мови в Українській РСР: Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки від 26.10.1989 р. Відомості Верховної Ради

- УРСР. 1989, Додаток до №45. Ст. 631. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11#Text>
10. Про засади державної мовної політики : Закон України від 03.07.2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2013. №23. Ст. 218. URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>
 11. Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 01.01. 2022 р. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2019. №21. Ст. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
 12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «про забезпечення функціонування української мови як державної». Рішення від 14.07.2021 №1-р/2021. Конституційний Суд України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>
 13. Субтельний Орест. Україна : історія Пер. з англ. Ю. І. Шевчука ; Вст. ст. С. В. Кульчицького. Київ, 1991. С. 512.
 14. Мушкетник Ю. Свіжий вітер оновлення. Наш дім – наш храм. Київ. 1989. С. 32.
 15. Возняк Т. Відродження іврити та української. Онтологічні підстави та наслідки. Сучасність. 1992. № 8. С. 107-112.
 16. Карашук Г. Амбівалентність і білінгвізм українсько-польського пограниччя (на прикладі Волині). Державність української мови і мовний досвід світу : матеріали міжнародної конференції. К., 2000. С. 23-38.

References

1. Мовна політика [Language policy]. Ізbornyk. URL:
<http://litopys.org.ua/ukrmova/um51.htm>.

2. Bachevych F. S. *Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky* [Basics of communicative linguistics]. Kyiv, 2004. S. 344.
3. Semenov V. M. *Istorychni vytoky movnoi rehionalizatsii Ukrainy* [Historical origins of linguistic regionalization of Ukraine]. Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia. 2010. №2. S. 204-209.
4. Ivanyshyn V. *Mova i natsiia* [Language and nation] / V. Ivanyshyn, Ya. Radevych-Vynnytskyi. Drohobych. 1994. S. 218.
5. Kozmuk B. P. *Stanovlennia ta rozvytok zakonodavstva pro movy v Ukraini (1917–1996 rr.) : istoryko-pravove doslidzhennia* [Formation and development of legislation on languages in Ukraine (1917–1996): historical and legal research] : avtoref. dys. kand. yuryd. nauk : 12.00.01 / B. P. Kozmuk ; Lviv. nats. un-t im. I. Franka. Lviv, 2014. 18 s.
6. Kozmuk B. P. *Movne zakonodavstvo i movna polityka potrebut vdoskonalennia* [Language legislation and language policy need improvement]. Pravo Ukrainy. 2002. № 10. S. 70–72.
7. Kolisnyk V. *Pravove rehuliuвання movnykh vidnosyn v Ukraini ta problemy yoho podalshoho udoskonalennia* [Legal regulation of language relations in Ukraine and problems of its further improvement]. Visn. Akad. prav. nauk Ukrainy. 1998. № 4. S. 81–91.
8. Lopushynskyi I. *Mova derzhavna – mova ofitsiina: sut problemy ta shliakhy yii podolannia* [The state language is the official language: the essence of the problem and ways to overcome it]. Visn. Nats. akad. derzh. upr. 2005. № 1. S. 459–465.
9. *Pro movy v Ukrainskii RSR : Zakon Ukrainskoi Radianskoi Sotsialistychnoi Respubliky vid 26.10.1989 r.* [On languages in the Ukrainian SSR : Law of the Ukrainian Soviet Socialist Republic of October 26, 1989]. Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR. 1989, Dodatokk do №45. St. 631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/8312-11#Text>

10. Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky : Zakon Ukrainy vid 03.07.2012 r. [On the principles of state language policy: Law of Ukraine dated July 3, 2012.]. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. 2013. №23. St. 218. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>
11. Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi : Zakon Ukrainy vid 01.01. 2022 r. [On ensuring the functioning of the Ukrainian language as the state language: Law of Ukraine dated 01.01. 2022]. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR). 2019. №21. St. 81. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
12. Rishennia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy u spravi za konstytutsiinym podanniam 51 narodnoho deputata Ukrainy shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) Zakonu Ukrainy «pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi» [The decision of the Constitutional Court of Ukraine in the case based on the constitutional submission of 51 people's deputies of Ukraine regarding the conformity with the Constitution of Ukraine (constitutionality) of the Law of Ukraine "On Ensuring the Functioning of the Ukrainian Language as a State Language"]. Rishennia vid 14.07.2021 №1-r/2021. Konstytutsiinyi Sud Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text>
13. Subtelnyi Orest. Ukraina [Ukraine : history] : istoriia Per. Z anh. Yu. I. Shevchuka ; Vst. st. S. V. Kulchytskoho. Kyiv, 1991. S. 512.
14. Mushketnyk Yu. Svizhyi viter onovlennia. Nash dim – nash khram [A fresh wind of renewal]. Kyiv. 1989. S. 32.
15. Vozniak T. Vidrozhennia ivrytu ta ukrainskoi. Ontalohichni pidstavy ta naslidky [Revival of Hebrew and Ukrainian. Ontological grounds and consequences]. Suchasnist. 1992. № 8. S. 107-112.
16. Karashchuk H. Ambivalentnist i bilinhvizm ukrainsko-polskoho pohranychchia (na prykladi Volyni) [Ambivalence and bilingualism of the

Ukrainian-Polish border (on the example of Volyn)]. *Derzhavnist ukrainskoi movy i movnyi dosvid svitu : materialy mizhnarodnoi konferentsii*. K., 2000. S. 23-38.